

Brieven aan de verzamelde gemeenten van de Dominicus en de Ekklesia

Brief aan Alex

Alex, ik heb je lief. Schrik niet! Jij weet ook wel dat er liefde in vele soorten en maten is. In het Grieks hebben ze daarom verschillende woorden voor de liefde. In ons geval heb ik het over de *philia*, vriendschappelijke liefde voor iets of iemand. Denk aan de filosoof, de filatelist, filantroop. In dit geval heb ik het dus over filo-collegos of filo-klesia. Er zijn ook nog andere soorten liefde, zoals de *eros*, de hartstocht, de vaak lichamelijke liefde, die bewaar ik voor een ander. En dan is er de onbaatzuchtige liefde zoals Jezus toonde in zijn solidariteit met mensen, door zijn vertrouwen in God. Die wordt met een Grieks woord *agapè* genoemd, het woord waarmee in de bijbel liefde meestal wordt aangeduid.

Zag je die foto in de NRC, vorige maand? Toen iedereen foto's kon insturen over de liefde? Veel zoenende mensen en copulerende dieren, vertelde de verantwoordelijke redacteur. Dat is momenteel kennelijk de dominante associatie bij liefde. Er was ook een foto van een echtpaar op hoge leeftijd, samen in pyama voor het aanrecht, op de rug gezien. Iets aan het gereedmaken voor de nacht. Op zijn been zie je nog net een deel van een katheter. Zij staat licht naar hem toegebogen, met haar hand op zijn bil. Er spreekt grote gezamenlijkheid uit die foto, en intimiteit, vertrouwdheid, vriendschappelijkheid, misschien ook erotiek. In ieder geval steunt ze hem. En omvattend beeld van liefde is dit, en dan kun je die driedeling van daarnet weer vergeten. Liefde is groter. Zo groot dat Paulus zegt dat liefde de grootste is. Geloof kan je dragen want het biedt je vertrouwen in mensen of om vrede na te streven. Hoop is belangrijk omdat het moed geeft om te veranderen en aanzet om vol te houden. Maar liefde gaat daar bovenuit, zegt Paulus.

In de bijbel staat zelfs dat God liefde is. Zichzelf wegschenkend. Onvoorwaardelijk. Die mildheid is en alle stekeligheden, wrok en angst opheft. Wat zou die auteur ervaren hebben dat hij dit opschrijft? In Jezus' spreken en handelen herkennen mensen die liefde in passie voor anderen, voor gerechtigheid. Zonder compromissen, met de dood tot gevolg. Mensen raakten er door aangestoken. Waardoor de eerste christenen geweldloos streefden te zijn, niet in het leger gingen. En niemand buitensloten maar altijd een herkansing aanboden. God is liefde zegt de eerste Johannes-brief. Je kent die beroemde regel ongetwijfeld ook. Wist je ook dat Augustinus hem omdraait? Niet dat hij het oneens is met die Johannesbrief, maar hij legt het zwaartepunt elders. Liefde is God. Hij start bij de mensen, bij het leven van alledag. Want God beminnen, is de mensen liefhebben, te beginnen bij je naaste, zei Jezus (Mc 12,30-31). Zoals dat oudere echtpaar van de foto, of degene hier die zomaar iemand een kopje koffie aanbiedt, of die blogger die blijft aanklagen wat niet deugt in zijn land. Door liefde te doen, brengen wij God aan het licht, zo zegt Augustinus. Zoetsappig wordt het daardoor niet. Hij geeft meteen aan dat liefde ook eisen stelt. Uit liefde moeten er ook grenzen getrokken worden, in de opvoeding van kinderen bijvoorbeeld. En hij waarschuwt dat liefde voortdurend zelfonderzoek vraagt, naar de oprechtheid van die liefde. Want onder het mom van hartstocht voor de goede zaak wordt veel eigenbelang gediend, of lafheid toegedekt. Steeds weer is de radicaliteit van Jezus' leven dan het voorbeeld.

Maar weet je Alex, wat ik me dan steeds weer afvraag: heb ik daar dan God bij nodig? Om mezelf weg te geven? Te ontdekken dat mijn hart veel groter is dan ik had gedacht? Ik dacht het niet. Dat kan allemaal ook zonder het woord God te gebruiken. Al besef ik dat het wel training vraagt, voor elkaar zo goed als God te zijn, want om de een of andere reden blijken we geen natuurtalenten in die *agapè*. In de boeddhistische meditatie wordt dat geoefend door *metta* te doen. *Metta* is het jezelf oefenen in liefdevolle aandacht. Eerst voor jezelf, dan voor iemand die je dierbaar is, dan anderen, iedereen, de wereld. Eigenlijk oefenen we dat in de christelijke traditie hier op zondag precies zo. Door onze blik steeds weer te verruimen, te kijken met de ogen van een kind, weten dat je gezien bent eer je werd geboren, liefde die te doen is, je naaste zoals je zelf. God is niet nodig, maar dient zich voor mij simpelweg aan in alles waar ik met een open hart bij ben. Als het leven zelf, als een gave. Ik ben benieuwd hoe jij die wisselwerking tussen God en liefde beleeft.

Maar toch ben ik er nog niet, denk ik. Bij de kern. We hadden hier afgelopen zondagen diensten over de mystiek. Over ieders alledaags verlangen naar liefde, heelheid. Is dat niet wat religie zou moeten doen, – meer dan regels of devotie – mensen in die ruimte van liefde brengen? Of eigenlijk, te doen beseffen dat ze daar allang zijn. Het is zoals die vis die de oceaan zoekt, en overal onrustig vraagt waar hij naar toe moet. Vaak wordt hij van het kastje naar de muur gestuurd, en soms denkt hij dat het voor hem niet weggelegd is, die grote liefde die blijft, die hem omvat en zichzelf doet vergeten. Maar, beste Alex, het is er al! We zijn in de liefde! Een kwestie van aanvaarden, ontvangen, je open stellen. Ik denk dat het gewaar zijn van deze eenheid tussen jou en mij, tussen ik en de ander de bron is van Jezus' onvoorwaardelijke solidariteit met anderen. Religie daagt ons uit het hart te openen. Voor elkaar en ieder ander. We komen niets te kort. We hebben zoveel te geven.

Met liefdevolle groet, Mirjam Wolthuis

Brief aan Mirjam

Lieve Mirjam, die foto in de *NRC*, waar jij het over hebt, die man en vrouw op hoge leeftijd, in pyama voor het aanrecht, die kan ik mij niet herinneren, beken ik tot mijn schaamte - ik lees dagelijks de *NRC*. Waarom is mijn oog daar niet op gevallen? Waarom heb ik dat plaatje van liefde gemist? Omdat het geen nieuwswaarde heeft? Omdat ik, ook niet jong meer, zulke taferelen liever voor me uitschuif? Ik weet het niet. Eens schreef Isaac Bashevis Singer een verhalenbundel met als titel *Old Love*, 'Oude liefde'. Verhalen over Joden geboren in Polen. Sommigen waren bijtijds weg uit hun land, voor het begin van de Tweede Wereldoorlog, anderen hadden de Shoah overleefd; ze vestigden zich in Israël of in Amerika en bleven overeind dankzij hun liefde - 'de humor van het overleven', zoals Singer het noemde. En hij schreef deze troostrijke zin: 'In love as in other matters, the young are just beginners.' Ach ja, jong geleerd is oud gedaan.

Als alles in het leven moet je liefde leren - dat heb ik wel geleerd. Ook van het oude boek, dat Grote Verhaal, die ontzagwekkende bibliotheek, én van de tradities die uit dat boek zijn voortgekomen. In de rabbijnse traditie is een verhaal overgeleverd dat mij dierbaar is geworden. Mirjam, dat wil ik graag met je delen. Het gaat zo. Een proseliet - dus iemand die net Jood is geworden - met haast vraagt aan rabbi Hillel hem de Thora te leren in de tijd dat hij op één been kan staan. Hillel antwoordt hem: 'Wat jij niet wilt dat aan jou geschiedt, doe dat ook niet aan een ander. Dat is de hele Thora. De rest is commentaar. Ga heen en leer.' Wat is dus volgens Hillel de hele Thora? Liefde is de hele Thora. Die laat zich samenvatten in liefde. Daarmee weet je alles en tegelijk niet genoeg. 'Ga heen en leer.' Ook als je dit weet, moet je alles nog leren. Moet je vooral leren wat wel in welke omstandigheden en jegens welke mensen, en wat niet. Dat is een levenslange opgave.

Mirjam, zoals jij ook heel goed weet: het is van alle tijden dat maatschappelijke conventies, economische omstandigheden, een straffe moraal, al dan niet religieus gemotiveerd, een wig proberen te drijven tussen twee mensen met hun authentieke liefde, hun eerlijke, diep doorleefde gevoelens. Maar ook is het van alle tijden dat geleefde liefde aan slijtage onderhevig kan zijn, niet stroomt maar schuurt - au, dat doet pijn, de vlijmscherpe pijn van de verwijdering, van elkaar uit het oog dreigen te verliezen. En die ervaring van verwijdering en de eenzaamheid die daarbij hoort, kun je ook hebben, terwijl je naast elkaar in bed ligt. Liefde is zoet, liefde is bitter, liefde is als het leven zelf, bitterzoet.

Mirjam, je laat in je brief het woord 'solidariteit' vallen. Ik houd van dat woord. Onderlinge solidariteit, om elkaar te bevrijden; elke kleine kans benutten om leed te verhelpen, tranen te drogen en mensen op te richten. Maar wat gebeurt er intussen? Er worden scheidsmuren opgericht, 'wij' tegenover 'zij'. Er zijn stemmen opgegaan, ook in de Haagse politiek, om de Europese buitengrenzen te sluiten. Hoezo solidariteit?

Het volgende las ik wel in de *NRC*, deze woorden van de Israëlische schrijver David Grossman, uitgesproken tijdens de jaarlijkse 5-mei-lezing in Vlissingen: 'Eens in de zoveel tijd, als we een echt goed boek lezen, komt binnen ons iets in beweging. Ineens lijken we een verre melodie op te vangen, of een vergeten stem die onze naam roept. Ook wij kunnen soepel en levendig heen en weer bewegen, bijvoorbeeld tussen de vrouw die we zijn en de man die we zijn; tussen de bejaarde die we eens zullen zijn en het kind dat we eens waren; tussen het gezond verstand en de waanzin die we in ons hebben; of ook tussen de Israëliër die ik ben en de Palestijn die ik had kunnen zijn.'
Onze opdracht is: scheidsmuren afbreken - zo versta ik de woorden van David Grossman.

Mirjam, je vraagt mij hoe ik de koppeling tussen God en liefde beleef. Eerlijk gezegd, die beleef ik niet. Ik lees er wel over en denk erover na, over die korte zin uit de eerste brief op naam van Johannes: 'God is liefde' (1 Johannes 4:16). Ik vraag me af: is die zin wel goed vertaald? Niet te statisch? Nu vermoed ik achter de auteur van deze brief, die schrijft in het Grieks, een hebraïserende geest. En ik probeer daarom een dynamischer vertaling te vinden en kom dan hierop uit: 'God geschiedt als liefde', of: 'God geschiedt als solidariteit.' Geen zijnsuitspraak dus, maar een oproep tot handelen, een ethos van bevrijding. Solidariteit moet gedaan worden, moet van dag tot dag handen en voeten krijgen.

'Ik versta onder leven: leven in vreugde,' schreef eens een wijze Joodse man, de advocaat en schrijver Abel Herzberg. Een ander werkelijk ontmoeten, zodat er een vonk overslaat, is een bron van vreugde. En als die ander jou helpen kan om moeilijkheden te overkomen, jou zelfs leert leven met een verlies dat onherroepelijk is, ook dat is een bron van vreugde, door alle pijn en verdriet heen. Zou het zo niet gaan, tussen mensen twee en meer, je zou er geen fiducia meer in hebben, in het leven en zijn mogelijkheden, je zou cynisch worden, schamper, gesloten - verboden toegang. Maar zo hoort het niet te gaan, tussen mensen twee en meer. Mensen die thuis zijn bij zichzelf en bij hen met wie zij leven - zo hoort het te gaan.

Lieve Mirjam, schrik niet: ik heb jou lief en wens jou veel liefs.

Alex van Heusden.